

Státní závěrečná zkouška se skládá ze tří předmětů: **Obhajoba diplomové práce, Fyzická antropologie, Sociokulturní antropologie.**

Předmět: Obhajoba diplomové práce

Diplomová práce je vypracována na téma, které vypisuje nebo schvaluje Ústav antropologie v průběhu 1. semestru magisterského studia. Školitelem je akademický pracovník ústavu resp. fakulty, konzultanty mohou být odborníci z univerzit, muzeí a ústavů AV ČR. Práce má především ukázat schopnost korektně vyhledávat a zpracovat zdroje informací, schopnost navrhnout antropologický výzkum, praktické dovednosti při jeho provedení s použitím standardních metod, schopnost adekvátně zhodnotit a interpretovat zjištěné výsledky a vhodně je prezentovat odborné komunitě.

Obhajoba probíhá na konci 4. semestru před odbornou komisí. Při obhajobě práce student prezentuje východiska a cíle, postup a hlavní výsledky diplomové práce. Oponent i vedoucí práce se pak v posudcích vyjadřují k teoretické i praktické části práce. Prezentace studenta a jeho odpovědi na dotazy oponenta v posudku i členů komise v průběhu diskuse mají prokázat jak teoretické znalosti a všeobecnou orientaci studenta v tématu, tak i praktické dovednosti postupu a provedení antropologického výzkumu.

Při ústní zkoušce ze dvou předmětů (Fyzická antropologie, Sociokulturní antropologie) má uchazeč prokázat ucelené znalosti o aktuálním stavu teorií, empirických poznatků a metod a biologické a sociokulturní antropologie.

Předmět: Fyzická antropologie

Druhou částí je zkouška z Fyzické (biologické) antropologie, která prověřuje znalosti studenta z oborů orientovaných na evoluci člověka, evoluční biologii, lidské biologické adaptace a vztah člověka k prostředí.

Obsah zkoušky odpovídá látce vyučované v předmětech:

- Bi8610 Paleoantropologie
- Bi4290 Primatologie
- Bi8150 Evoluční biologie
- Bi9291 Ekologie člověka v kvartéru
- Bi8260 Variabilita a adaptabilita člověka
- Bi8691 Individuální vývoj člověka
- Bi7861 Antropologie sexuality I
- Bi7352 Forenzní antropologie
- Bi7352c Forenzní antropologie cvičení
- MaS02 Aplikovaná statistika II.

Literatura ke zkušebním okruhům odpovídá studijní literatuře v těchto předmětech.

Zkušební okruhy témat:

1. Evoluční biologie
2. Paleoantropologie a primatologie
3. Ekologie člověka
4. Lidská variabilita a biologické adaptace
5. Ontogeneze a životní historie člověka
6. Sexuální dimorfismus a sexualita člověka
7. Aplikovaná antropologie

Zkušební okruhy témat detailně:

1. Evoluční biologie

Evoluce a evoluční biologie; genetická a fenotypová proměnlivost; vznik genetické proměnlivosti; přírodní výběr (selekce); náhodné procesy v populacích; molekulární evoluce; adaptace a přírodní výběr; evoluce chování; vznik života na Zemi; evoluce pohlaví; druh a speciace; makroevoluce; klasifikace a rekonstrukce fylogeneze; evoluční ekologie; evoluce člověka a kulturní evoluce.

2. Paleoantropologie a primatologie

Systematika a ekologie primátů; primáti jako modely; sociální organizace primátů; sociální chování lidoopů; evoluce primátů; fylogeneze a taxonomie homininů; vliv současné paleogenetiky; komplexní proces antropogeneze; vznik a adaptace homininů v Africe (první homininé, *Ardipithecinae*, *Australopithecinae*, *Homo*); kolonizace Eurasie (*Homo ergaster*, *H. erectus*, *H. antecessor*, *H. heidelbergensis*); neandertálci (*Homo neanderthalensis*): adaptace archaické lidské populace v eurasijském pásmu; moderní lidé (*Homo sapiens*): vznik nové populace v Africe a její šíření, problém tzv. lidské revoluce; gravettská populace na Moravě: příklad moderní lidské adaptace v prostředí glaciálu.

3. Ekologie člověka

Kultura a ekologie; ekosystém; vztah člověka k prostředí, význam prostředí v evoluci člověka; kvartérní klimatické cykly; aplikace sedimentologie, paleobotaniky a paleontologie při rekonstrukci minulé krajiny; fyziologické a kulturní adaptace člověka; biogeografická pravidla (Bergmannovo, Allenovo pravidlo); tafonomie.

4. Lidská variabilita a biologické adaptace

Historický vývoj antropologického pojetí lidské variability a diverzity, typologie člověka, rasy v antropologii, rasové teorie, dnešní koncepce variability a diverzity člověka; rozdělení adaptací; vznik a příčiny genotypové a fenotypové variability člověka (rekombinace, genetický drift, selekce, plasticita), vyjádření fenotypové a genetické diverzity; kvalitativní znaky (pigmentace, barva kůže, barva vlasů); variabilita kvantitativních znaků (velikost těla, výška postavy), distribuce hodnot metrických rozměrů, genetika kvantitativních znaků; adaptace na fyzikální podmínky prostředí, limity přizpůsobení (adaptace na chlad, teplo, vysokou nadmořskou výšku); potravní adaptace (perzistence laktázové aktivity v dospělosti, vnímavost fenylthiokarbamidu), hladovění, obezita; krevní skupiny (systém ABO systém, Rh-systém), souvislosti s infekčními chorobami; ontogenetické adaptace; variabilita a adaptabilita na úrovni fyziologických a regulačních mechanismů – fyziologie chování člověka; evoluční adaptace člověka v podmínkách moderní civilizace (velikost skupin, životní podmínky, strava, pohyb, sociální komunikace, hierarchie aj.).

5. Ontogeneze a životní historie člověka

Teoretické přístupy k individuálnímu vývoji a životnímu cyklu: Teorie životní historie, životní cyklus, životní historie, kompromisy v rozdělování látek a energie v různých fázích životního cyklu, výjimečnost životní historie člověka (střední dětství, adrenarché, menopauza); provázanost ontogenetických fází; podstata a mechanismy růstu a vývoje; biologicko-psychologicko-sociální vývoj člověka od početí do smrti: prenatální vývoj, porod a novorozenec, střední dětství, prepuberta, puberta, adolescence, vývoj v dospělosti, stárnutí (teorie stárnutí) a umírání.

6. Sexuální dimorfismus a sexualita člověka

„Pohlaví“ jako hierarchicky uspořádaný systém: genetické – gonadální – genitální – somatické – psychosociální a matriční; prenatální vývoj pohlaví; poměr pohlaví a jeho souvislosti; postnatální vývoj pohlaví: incestní tabu a Westermarckův efekt, puberta, odlišnosti individuálního vývoje mezi mužem a ženou v perspektivě motoriky, kognice, emocionality, celkové aktivity a životní filozofie; adolescence, souvislosti věku menarché; sexuální orientace, sexuální identita; menstruační cyklus a jeho souvislosti; antikoncepce; výběr partnera z hlediska mužů a z hlediska žen; sexualita v užším slova smyslu; sociosexualita.

7. Aplikovaná antropologie

Přehled praktických aplikací biologické antropologie: ergonomie; forenzní antropologie; sportovní antropologie; klinická antropologie, růstová antropologie (auxologie člověka). Forenzní antropologie: forenzní tafonomie, forenzní archeologie, antropolog na místě činu; skupinová identifikace: odhad populační afinity, pohlaví, věku, výšky postavy a jiných tělesných parametrů ve forenzní antropologii; pozitivní identifikace jedince: forenzní odontologie (zubní karta), antemortem traumata a patologie, RTG srovnání, rekonstrukce podoby podle lebky, superprojekce lebky do fotografie; antropolog jako soudní znalec, místo forenzního antropologa v systému kriminalistiky a soudnictví (ve světě a u nás); antropologický popis v kriminalistice v minulosti a dnes (Bertillonage, identikit); daktyloskopie, biometrie; molekulárně-biologické analýzy v kriminalistice a justici; perspektivy forenzní antropologie v 21. století (globální migrace, rozvoj techniky, terorismus, pandemie aj.); využití mnohorozměrných statistických metod v antropologii, tradiční a geometrická morfometrie.

Předmět: Sociokulturní antropologie

Třetí částí zkoušky je zkouška ze Sociokulturní antropologie, která prověřuje znalosti studenta z oborů orientovaných na místo člověka ve společnosti, rozmanitost lidských etnik a kultur a (paleo)etnologické aspekty života člověka (subsistenční strategie, ekonomika, rodina, domácnost, materiální kultura, obydlí, příbuzenství, sexualita, umění, náboženství, pohřební ritus aj.)

Obsah zkoušky odpovídá látce vyučované v předmětech:

- Bi9190 Antropologie sexuality II

- Bi8690 Pohřební ritus
- Bi7851 Antropologie etnicity
- Bi9290 Antropologie umění
- Bi8611 Paleoetnologie.

Zkušební okruhy témat:

1. Sociokulturní antropologie: Struktura výzkumu a přehled současného poznání
2. Kultura
3. Etnicita
4. Paleoetnologie lovců, sběračů, pastevců a časných zemědělců
5. Obydlí a sídliště
6. Muž, žena a rodina
7. Smrt a pohřbívání
8. Stručné (sociokulturní) dějiny světa

Literatura ke zkušebním okruhům odpovídá studijní literatuře v těchto předmětech.

1. Sociokulturní antropologie: Struktura výzkumu a přehled současného poznání

Nárys struktury výzkumu sociokulturní antropologie (archeologické antropologie); vymezení oboru a metody antropologie; vznik, vývoj a dnešní pojetí sociokulturní antropologie jako celostní vědy o člověku, charakteristika nejdůležitějších metod.

2. Kultura

Různost a vývoj chápání pojmu; naučená, sdílená, symbolická, integrovaná, racionální a dynamická kultura; kultura a společnost; prvky kultury (univerzální, alternativní, zvláštní); etnocentrismus a kulturní relativismus; modely; kulturní změna; klasifikace náboženství.

3. Etnicita

Etnické skupiny, národy, nacionalismus; tolerance a akomodace; akulturace a asimilace; pluralitní společnost; diskriminace; základní charakteristiky hlavních světových etnik; geografické rozšíření hlavních lidských etnik; jejich kulturní tradice a zvyklosti; náboženství; fyzická podoba, jazyk a adaptace.

4. Paleoetnologie lovců, sběračů, pastevců a časných zemědělců

Definice pojmů (etologie, sociobiologie, evoluční psychologie, etnoarcheologie/paleoetnologie); metody výzkumu (terén, experimenty, studium literatury a sbírek) a aplikace analogií; analýza zdrojů (potrava, suroviny), výrobní procesy, artefakty; modelové sídelní areály: společnost v krajině, orientace v krajině, analýza sídlišť a sezonalita; společnost a ekologická udržitelnost; počátky náboženství (symbolismus, rituály, animismus, totemismus, šamanismus/paleošamanismus); teorie vzniku zemědělství; prehistorie (neolit) a etnoarcheologie zemědělského způsobu života.

5. Obydlí a sídliště

Vývoj obydlí a sídlišť v období od paleolitu, přes vznik městských civilizací, až do současnosti.

6. Antropologie umění

Význam umění v evoluci člověka; vűdčí teorie o vzniku a funkci umění; charakteristika uměleckých projevů v dílčích etapách prehistorie a rané historie.

7. Muž, žena a rodina

Antropologie manželství a sexuality: manželství a sexualita, kulturní regulace sexuality, formy manželství, kulturně symbolické cíle, definice manželství; vznik a vývoj rodiny v pravěkých a „přirodních“ společenstvích a v jednotlivých kulturně historických oblastech světa; antropologie sexuality, erotiky a lásky: antropologický přístup, lidská přirozenost a její sexuální potenciál, kulturní definice mužství a ženství, kulturní teorie reprodukce, sexuální kodexy a praktiky; sexualita, erotika a láska v prehistorii a protohistorii, sexualita, erotika a láska u přirodních národů a v hlavních kulturně-historických okruzích světa.

8. Smrt a pohřbívání

Pohřební ritus jako odraz změn ve společnosti; projevy v dějinách od pravěku po novověk; hlavní trendy v pohřbívání od 1. do 20. stol.; zvláštnosti podle sociálního postavení; zvláštnosti podle věku, pohlaví a etnicity; pohřbívání mimo pohřebiště a hřbitovy; pohřbívání při válečných situacích; protivampyrická opatření; lidské oběti; vylupování hrobů.

9. Stručné (sociokulturní) dějiny světa

Lovci a sběrači, zemědělci; starověk: vznik a rozvoj městských civilizací; starý Přední východ; starověký Egypt; perský a kurdský svět; arabský svět; Indie; Čína; Tibet; Korea; Japonsko; předkolumbovská Amerika; euroamerická civilizace; středověk; novověk; svět přírodních národů.